

แหล่งทำรังวางไข่ และประชากรของนกปากห่าง (*Anastomus oscitans*)
ในที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่างของประเทศไทย

The Nesting Sites and Population of Asian Open-billed Stork
(*Anastomus oscitans*) in Lower Central Plain of Thailand

มงคล ไชยภักดี*

บทคัดย่อ

มงคล ไชยภักดี. 2554. แหล่งทำรังวางไข่ และประชากรของนกปากห่าง (*Anastomus oscitans*) ในที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่างของประเทศไทย. หน้า 29-50. ใน *ผลงานวิจัย และรายงานความก้าวหน้างานวิจัย ประจำปี 2553*. กลุ่มงานวิจัยสัตว์ป่า สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. กรุงเทพฯ.

การสำรวจแหล่งทำรังวางไข่ และประชากรของนกปากห่าง Asian Open-billed Stork (*Anastomus oscitans* (Boddaert) 1783.) ในที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่างของประเทศไทย ดำเนินการตั้งแต่ เดือนมกราคม พ.ศ. 2547 ถึงเดือนกันยายน พ.ศ. 2553 ผลการศึกษาสำรวจพบแหล่งทำรังวางไข่ ของนกปากห่างจำนวนรวมทั้งสิ้น 56 แห่ง (Colonies) อยู่ในพื้นที่ 13 จังหวัด 33 อำเภอ 51 ตำบล โดยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547-2553 สำรวจพบแหล่งทำรังวางไข่ จำนวน 20 23 22 22 24 32 และ 32 แห่งต่อปี ตามลำดับ หรือเฉลี่ย 25 แห่งต่อปี สามารถประเมินจำนวนประชากรนกปากห่างเมื่อสิ้นสุดฤดูกาลผสมพันธุ์ ได้ดังนี้ พ.ศ. 2547 มี 346,564 ตัว (86,641 รัง) พ.ศ. 2548 มี 313,452 ตัว (78,363 รัง) พ.ศ. 2549 มี 347,956 ตัว (86,989 รัง) พ.ศ. 2550 มี 349,304 ตัว (87,326 รัง) พ.ศ. 2551 มี 86,124 ตัว (21,531 รัง) พ.ศ. 2552 มี 192,992 ตัว (48,248 รัง) และ พ.ศ. 2553 มี 179,164 ตัว (44,791 รัง)

ในช่วงเวลา 4 ทศวรรษที่ผ่านมา (พ.ศ. 2512 -2552) ประชากรของนกปากห่างในที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่างเพิ่มขึ้น โดยมีค่าความแตกต่างระหว่างจำนวนรัง ในปี พ.ศ.2512 และ 2552 เพิ่มขึ้น 41,663 รัง คิดเป็นร้อยละ 632.69 แต่จากการศึกษาในช่วง 7 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2547-2553) ประชากรกำลังมีแนวโน้มที่จะลดจำนวนลงเรื่อยๆ โดยมีค่าความแตกต่างระหว่างจำนวนรัง ในปี พ.ศ. 2547 และ 2553 ลดลง 41,850 รัง คิดเป็นร้อยละ 48.30 สาเหตุเนื่องจากนกปากห่างที่อยู่รวมกลุ่มจำนวนมาก ก่อให้เกิดความเดือดร้อนกับประชาชนจากการที่มูลนกส่งกลิ่นเหม็นรบกวน ไนตก และขนนก พุ้งกระจาย ก่อโรครุมิแพ้ และยังสร้างความวิตกกังวลว่าอาจเป็นพาหะนำโรคไข้หวัดนก ประกอบกับความต้องการขยายพื้นที่เกษตรกรรม ทำให้ทัศนคติของประชาชนที่มีต่อการอนุรักษ์นกปากห่างเริ่มเปลี่ยนไปในทางลบ แหล่งทำรังวางไข่จำนวนมากจึงถูกทำลายลง โดยเฉพาะในจังหวัด พระนครศรีอยุธยา สุพรรณบุรี และนครปฐม ซึ่งส่งผลให้นกปากห่างปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการทำรังเป็นกลุ่มขนาดเล็กลง แต่มีจำนวนแหล่งทำรังเพิ่มขึ้น โดยกระจายออกไปทั่วพื้นที่ และมีแนวโน้มที่จะเคลื่อนย้ายพื้นที่ทำรังวางไข่ออกไปทางทิศเหนือ และทิศตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งหากเกิดการระบาดของโรคไข้หวัดนกในนกปากห่างจะทำให้การควบคุมสถานการณ์ทำได้ยากขึ้น เนื่องจากปัจจุบันนกกระจายออกไปอยู่เป็นกลุ่มเล็กๆ ทั่วพื้นที่

* กลุ่มงานวิจัยสัตว์ป่า สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

Abstract

Mongkol Chaipukdee. 2011. The Nesting Sites and Population of Asian Open-billed Stork (*Anastomus oscitans*) in Lower Central Plain of Thailand. *Wildlife Yearbook* 12, 29-50.

This paper focuses on the study of nesting sites and populations of Asian open-billed stork (*Anastomus oscitans* (Boddaert) 1783) in the lower central plain of Thailand. During the study period from January 2004 to September 2010, 56 Asian open-billed stork colonies were found in 13 provinces of Thailand. The number of colonies were discovered from 2004 to 2010 are 23, 22, 22, 24, 32 and 32 respectively, an average of 25 colonies per year. At the end of breeding season, the total number of birds and colonies were estimated which reveals result as follow: year 2004 the bird populations were 346,564 (86,641 nests), year 2005 the bird populations were 313,452 (78,363 nests), year 2006 the bird populations were 347,956 (86,989 nests), year 2007 the bird populations were 349,304 (87,326 nests), year 2008 the bird populations were 86,124 (21,531 nests), year 2009 the bird populations were 192,992 (48,248 nests), year 2010 the bird populations were 179,164 (44,791 nests)

For the past 4 decades, the Asian open-billed stork populations in the lower central plain of Thailand increased continuously. From 1967 to 2010 the difference in the number of nests increased 632.69 percent, however, during the studying period the bird population started to decline. The difference in the number of nests decreased 48.30 percent in span of 7 years. The main cause of the decline was the destruction and transformation of nesting sites. The locals drove away the birds from nesting sites, near their communities because the birds cause public nuisance and sanitary problems such as the smell of bird feces, the bird's feathers and mite causes allergies and other health problems. Another concerned issue was the contagion of bird flu because the Asian open-billed storks were suspected to be one typed bird which carried the diseases. All of the issues caused the change in people attitude toward conservation of Asian open-bill storks. Another factor influenced the destruction of bird's nesting sites was the rapidly increasing of rice price which resulted in spreading of farmlands into the area used to be fallow land, the nesting sites of birds. In the area of Ayutthaya, Suphan Buri and Nakhon Pathom province, many bird nesting site was tore down and transformed caused the birds to move to the north and southeast directions to find other nesting sites. The birds also changed their behaviors by nesting in the smaller groups which increased the number of colonies. These alterations made it more difficult to control the outbreak of avian influenza in the Asian-billed storks.

Keywords: Asian Open-billed Stork (*Anastomus oscitans* (Boddaert) 1783.), Nesting Sites, Population, Distribution, The Lower Central Plain of Thailand, Bird Flu, Human-Wildlife Conflicts

คำนำ

การสำรวจแหล่งทำรังวางไข่ และประชากรของนกปากห่าง Asian Open-billed Stork (*Anastomus oscitans* (Boddaert) 1783.) ในที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่างของประเทศไทย สืบเนื่องมาจากการระบาดของไข้หวัดนก (Avian Influenza) ขึ้นในประเทศไทย ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2547 ซึ่งในครั้งนั้นได้มีการตรวจพบเชื้อ Influenza virus ชนิด H₅N₁ ในนกปากห่าง จากพื้นที่ 6 แห่ง ได้แก่ บึงบอระเพ็ด จังหวัด นครสวรรค์ (ก.พ.47, ต.ค.47, ก.พ.48, ธ.ค.48) อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม (ก.พ.47) ตำบลบ้านห้วย อำเภอบางปะอิน จังหวัด พระนครศรีอยุธยา (ก.พ.47) เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ (ก.พ.47) อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี (เม.ย.47) และ ตำบลไผ่จำศีล อำเภวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง (ก.ย.48) แม้ว่าผลการตรวจ ตั้งแต่เดือนมกราคม 2549 ถึงกันยายน 2553 ได้ยืนยันว่ายังไม่พบเชื้อ H₅N₁ ในนกปากห่างอีก (กลุ่มงานวิจัยสัตว์ป่า (2549);ไกรรัตน์ (2551) ; ดวงรัตน์ และวิยะดา (2552) ; ดวงรัตน์ (2552) ; มงคล (2553 ข)) แต่การที่นกปากห่างมีแหล่งทำรังวางไข่และแหล่งอาศัยหากินอยู่ในพื้นที่เกษตรกรรมบริเวณเดียวกับพื้นที่ที่มีการเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง ในภาคกลางและภาคเหนือตอนล่างซึ่งเป็นพื้นที่ที่พบการระบาดของเชื้อไข้หวัดนก และส่วนใหญ่อยู่ใกล้แหล่งชุมชน ดังนั้นเมื่อมีการระบาดของโรคไข้หวัดนกจึงเป็นที่วิตกกังวลกันว่า นกปากห่างอาจเป็นพาหะนำเชื้อได้ นอกจากนี้ยังมีปัญหาที่นกปากห่างมักทำรังในบริเวณที่ราบลุ่มภาคกลางซึ่งเป็นพื้นที่เกษตรกรรม เรือกสวนไร่นา ทำให้ต้นไม้พืชผลเสียหาย ทั้งกลืนมูลนกในแหล่งทำรังวางไข่ที่อยู่ใกล้แหล่งชุมชน สร้างความเดือดร้อนรำคาญแก่ประชาชน ทำให้ทัศนคติที่มีต่อการอนุรักษ์นกปากห่างในปัจจุบันเปลี่ยนไปในทางลบ แม้ว่านกปากห่างจะมีประโยชน์ในการช่วยควบคุมปริมาณหอยเชอรี่ ช่วยลดต้นทุนในการทำนาให้แก่เกษตรกร คิดเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจ ได้ไม่น้อยกว่าปีละ 225 ล้านบาท (มงคล, 2553)

นกปากห่าง เป็นนกที่มีการแพร่กระจาย อยู่บริเวณ บังคลาเทศ ภูฏาน อินเดีย เนปาลปากีสถาน ศรีลังกา พม่า ลาว กัมพูชา เวียดนาม และไทย (BirdLife International, 2009) ประชากรทั่วโลก ในระหว่างปี ค.ศ. 2002-2004 (พ.ศ.2545-2547) มีประมาณ 300,000 ตัว (Wetlands International, 2006) พบเฉพาะในเอเชีย จากการศึกษาวิจัยโดยกลุ่มงานวิจัยสัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช พบว่าประชากรนกปากห่างในประเทศไทย มีประมาณ 300,000-400,000 ตัว และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น (มงคล, วัลยา และไกรรัตน์, 2552) โดยประเทศไทยเป็นแหล่งทำรังวางไข่ที่สำคัญที่สุดของนกปากห่าง ซึ่งรองรับประชากรมากกว่าร้อยละ 90 ของประชากรนกปากห่างทั่วโลก แต่เดิมนกปากห่างเป็นนกที่อพยพมาจากประเทศอินเดียและบังคลาเทศ เพื่อมาทำรังวางไข่ในประเทศไทยในราวเดือนพฤศจิกายนถึงพฤษภาคม แต่ปัจจุบัน พบว่ามีนกปากห่างจำนวนมากที่ไม่อพยพกลับ คงอยู่ในประเทศไทยตลอดทั้งปี เพียงแต่เปลี่ยนที่หากินตามฤดูกาลเท่านั้น ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากความอุดมสมบูรณ์ของอาหาร อันได้แก่ หอยเชอรี่และหอยโข่ง ซึ่งมีมากในพื้นที่ที่มีการทำนาข้าวโดยเฉพาะในที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่าง

ปริมาณนกปากห่างจำนวนมาก ส่งผลกระทบสร้างความเดือดร้อนรำคาญ มูลนกส่งกลิ่นเหม็น มีการฟุ้งกระจายของขนนกและไรนก สร้างปัญหาสุขภาพแก่ราษฎรที่อาศัยโดยรอบ รวมทั้งเกิดความวิตกกังวลว่า นกปากห่างอาจเป็นพาหะนำเชื้อไข้หวัดนก ทำให้เกิดข้อกังขา และข้อสงสัยที่ว่า นกปากห่างควรได้รับการคุ้มครองให้เป็นสัตว์ป่าคุ้มครองตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535 ต่อไปหรือไม่ และจะบริหารจัดการ แก้ปัญหาผลกระทบที่เกิดขึ้นอย่างไร หากมีการระบาดของโรคไข้หวัดนกจะมีมาตรการควบคุมได้หรือไม่อย่างไร

การศึกษาในครั้งนี้ จะทำให้ได้ข้อมูลและองค์ความรู้ที่จะใช้กำหนดมาตรการในการเฝ้าระวัง ป้องกัน และควบคุม การระบาดของโรคไข้หวัดนกในนครธรรมชาติ รวมทั้งสนับสนุนการศึกษาทางระบาดวิทยาให้มีความถูกต้องมากขึ้น รวมทั้งเป็นแนวทางในการบริหารจัดการ แก้ปัญหาผลกระทบที่เกิดขึ้นแก่ประชาชนได้ต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสำรวจแหล่งทำรังวางไข่ของนกปากห่าง ในที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่างของประเทศไทย
2. เพื่อประเมินประชากรเบื้องต้น และจัดทำแผนที่ประชากรของนกปากห่าง ในที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่างของประเทศไทย
3. เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการกำหนดแผนเฝ้าระวังและควบคุมการระบาดของเชื้อไข้หวัดนก สำหรับนกปากห่างในที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่างของประเทศไทย

วิธีการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้ เป็นการสำรวจแหล่งทำรังวางไข่ของนกปากห่าง และทำประเมินประชากรเบื้องต้นในแหล่งทำรังวางไข่แต่ละแห่ง ในที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่างของประเทศไทย เพื่อให้ได้ข้อมูลในภาพรวมของทั้งพื้นที่ และติดตามการเปลี่ยนแปลงประชากรในแต่ละปี เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการกำหนดแผนเฝ้าระวังและควบคุมการระบาดของเชื้อไข้หวัดนกสำหรับนกปากห่าง ในที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่างของประเทศไทย ดำเนินการตั้งแต่เดือนมกราคม 2547 – เดือนกันยายน 2553

1. ทำการสำรวจการกระจายของแหล่งทำรังวางไข่ของนกปากห่าง บันทึกตำแหน่งที่พบการทำรังวางไข่ของนกปากห่าง ด้วยวิธีการพบเห็นโดยตรง (Road side counts) โดยกำหนดถนนทางหลวงสายหลัก และสายรองในพื้นที่ศึกษาเป็นเส้นทางสำรวจ ทำการสำรวจและบันทึกตำแหน่งที่พบการทำรังวางไข่ของนกปากห่าง โดยเครื่องหาตำแหน่งพิกัดบนพื้นโลก (GPS) ถ่ายรูป จัดทำแผนที่แหล่งทำรังวางไข่ และหาขนาดเนื้อที่ โดยใช้เครื่องหาตำแหน่งพิกัดบนพื้นโลก (GPS) ประกอบกับภาพถ่ายดาวเทียม

2. การประเมินประชากรของนกปากห่างในแหล่งทำรังวางไข่ เป็นการประเมินประชากรเบื้องต้นอย่างหยาบ เนื่องจากพื้นที่ศึกษาครอบคลุมพื้นที่กว้างขวางมาก ประกอบกับช่วงเวลาที่ทำรังวางไข่มีระยะเวลาเพียงไม่กี่เดือน จึงต้องเร่งสำรวจให้ครอบคลุมทั่วพื้นที่เพื่อให้ได้ภาพรวมของประชากรในที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่างของประเทศไทย ที่สามารถนำไปใช้ในการบริหารจัดการปัญหาเกี่ยวกับนกปากห่างได้อย่างครอบคลุม รวดเร็วทันต่อสถานการณ์ ด้วยวิธีการ

- 2.1 การสำรวจโดยตรง โดยนับจำนวนรังนกทั้งหมด ทั้งนี้จะนับในช่วงที่นกทำรังวางไข่และลูกนกได้ฟักออกจากไข่แล้ว ประมาณเดือนมกราคม-เมษายน

- 2.2 กรณีเป็นแหล่งทำรังขนาดใหญ่ หรือพื้นที่เข้าถึงยาก มีน้ำท่วมขัง รกทึบ จะทำการวางแปลงขนาด 4 X 4 เมตร ๆ 1 แปลง ต่อพื้นที่ 10,000 ตารางเมตร (100X100 เมตร) โดยเลือกบริเวณที่เป็นตัวแทนของแหล่งทำรังวางไข่นั้น เพื่อหาค่าความหนาแน่นเฉลี่ยของรังนก และหาขอบเขตพื้นที่ทำรังโดยใช้เครื่องหาตำแหน่งพิกัดบนพื้นโลก (GPS) ประกอบกับภาพถ่ายดาวเทียม

- 2.3 กรณีแหล่งทำรังที่ได้รับรายงานภายหลังเมื่อสิ้นสุดฤดูกาลผสมพันธุ์ไปแล้ว จะใช้วิธีประเมินประชากรจากการสัมภาษณ์ผู้ที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับแหล่งทำรังวางไข่

3. ทำการสำรวจประเมินจำนวนประชากรหลังสิ้นสุดฤดูกาลผสมพันธุ์ โดยคำนวณจากจำนวนรังนกที่นับได้ คูณด้วยจำนวนนกที่เป็นพ่อแม่ บวกกับจำนวนลูกนก (Chicks) โดยใช้ค่าเฉลี่ยจำนวนลูกนก 2 ตัวต่อรัง (Lauhachinda, 1969)

4. ทำการเก็บสถิติทุกปีตั้งแต่ปีพ.ศ. 2547 ถึง พ.ศ. 2553 เพื่อติดตามการเปลี่ยนแปลงประชากรในแต่ละปี รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ผล จัดทำแผนที่การกระจายแหล่งทำรังวางไข่ของนกปากห่าง สรุป และจัดทำรายงาน

สถานที่ศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้ ดำเนินการในที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่าง (Lower Central Plain of Thailand) โดยมีขอบเขตจากปากแม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณอ่าวไทย เรื่อยขึ้นไปจนจรดพื้นที่ตอนล่างของจังหวัดนครสวรรค์ บริเวณปากน้ำโพ ครอบคลุมพื้นที่กรุงเทพมหานคร จังหวัดปทุมธานี นนทบุรี พระนครศรีอยุธยา อ่างทอง สิงห์บุรี ชัยนาท สุพรรณบุรี นครปฐม สมุทรสงคราม สมุทรสาคร สมุทรปราการ ฉะเชิงเทรา (ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำบางปะกง) นครนายก ลพบุรี สระบุรี

ผลการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้ เป็นการสำรวจแหล่งทำรังวางไข่ (Nesting Sites) และทำการประเมินประชากรเบื้องต้นของนกปากห่าง ในที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่างของประเทศไทย ดำเนินการตั้งแต่เดือนมกราคม 2547 ถึงเดือนกันยายน 2553 ทำการสำรวจด้วยวิธีการพบเห็นโดยตรง (Road side counts) โดยกำหนดถนนทางหลวงสายหลักและสายรองในพื้นที่ศึกษาเป็นเส้นทางสำรวจ ประเมินประชากรโดยใช้วิธีการนับจำนวนรังทั้งหมด สำหรับแหล่งทำรังขนาดใหญ่ หรือกรณีที่พื้นที่มีน้ำขังเข้าถึงภายในได้ยาก จะใช้วิธีการวางแปลงเพื่อหาความหนาแน่นเฉลี่ย และกรณีได้รับรายงานข้อมูลเพิ่มเติมภายหลังสิ้นสุดฤดูกาลผสมพันธุ์ไปแล้ว จะใช้วิธีประเมินประชากรจากการสัมภาษณ์ผู้ที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับแหล่งทำรังวางไข่ ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลในภาพรวมของทั้งพื้นที่อย่างครบถ้วน และทำการประเมินประชากรเมื่อสิ้นสุดฤดูผสมพันธุ์ รวมทั้งติดตามการเปลี่ยนแปลงประชากรในแต่ละปี เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการกำหนดแผนเฝ้าระวังและควบคุมการระบาดของเชื้อไข้หวัดนกสำหรับนกปากห่างในที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่างของประเทศไทย

1. การสำรวจแหล่งทำรังวางไข่ และประชากรของนกปากห่าง (*Anastomus oscitans*) ในที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่างของประเทศไทย

ผลการศึกษาระหว่างปี พ.ศ. 2547- 2553 สำรวจพบพื้นที่แหล่งทำรังวางไข่ของนกปากห่างในที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่าง ในพื้นที่ 13 จังหวัด 33 อำเภอ 51 ตำบล โดยพบแหล่งทำรังวางไข่ของนกปากห่างทำรัง รวมทั้งสิ้น 56 แห่ง (Colonies) ทั้งนี้ในแต่ละปีจะสำรวจพบแหล่งทำรังวางไข่ ตั้งแต่ 20-32 แห่ง หรือเฉลี่ย 25 แห่งต่อปี ในแต่ละปีนกปากห่างอาจทำรังที่เดิมหรือย้ายไปในบริเวณใกล้เคียงหรืออาจย้ายไปทำรังในพื้นที่อื่น ขึ้นกับปัจจัยต่างๆ โดยเฉพาะปัจจัยด้านความอุดมสมบูรณ์ของอาหาร อันได้แก่ หอยเชอรี่ ปัจจัยด้านการรบกวนจากมนุษย์ การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน และความเสื่อมโทรมของต้นไม้ในพื้นที่ที่นกทำรัง การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม หรือความแห้งแล้ง ก็มีส่วนทำให้นกปากห่างย้ายแหล่งทำรังวางไข่

ปีพ.ศ. 2547

จากการศึกษา พบแหล่งทำรังวางไข่ของนกปากห่าง ในที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่าง รวมทั้งสิ้น 20 แห่ง อยู่ในพื้นที่ 7 จังหวัด 14 อำเภอ 18 ตำบล สำรวจนับจำนวนรังได้ทั้งสิ้น 86,641 รัง และสามารถประเมินจำนวนประชากรนกปากห่างในที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่าง เมื่อสิ้นสุดฤดูกาลผสมพันธุ์ ประจำปี พ.ศ. 2547 ได้เท่ากับ 346,564 ตัว โดยพบว่าประชากรกว่าร้อยละ 78 (270,500 ตัว) ทำรังวางไข่อยู่ที่ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าวัดไผ่ล้อม ตำบลบ้านจั่ว อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี (รายละเอียดตามภาพที่ 1 และตารางที่ 1)

ปีพ.ศ. 2548

พบแหล่งทำรังวางไข่ของนกปากห่าง รวมทั้งสิ้น 23 แห่ง อยู่ในพื้นที่ 8 จังหวัด 14 อำเภอ 21 ตำบล สำรวจนับจำนวนรังได้ทั้งสิ้น 78,363 รัง และสามารถประเมินจำนวนประชากรนกปากห่างในที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่าง เมื่อสิ้นสุดฤดูกาลผสมพันธุ์ประจำปี พ.ศ. 2548 ได้เท่ากับ 313,452 ตัว โดยพบว่าประชากรกว่าร้อยละ 67.3 (210,944 ตัว) ยังคงทำรังวางไข่อยู่ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าวัดไผ่ล้อม จังหวัดปทุมธานี ทั้งนี้ ประชากรลดลง จากปีพ.ศ.2547 ราวสามหมื่นตัว อาจสืบเนื่องมาจากการเริ่มมีการจัดการสภาพพื้นที่แหล่งทำรังที่วัดไผ่ล้อม และมีการระบาดของโรคไข้หวัดนก และนกปากห่างเริ่มมีการเคลื่อนย้ายแหล่งทำรังวางไข่ออกไปทางตะวันตกเฉียงเหนือ โดยมีการสำรวจพบแหล่งทำรังวางไข่เพิ่มขึ้น 3 แห่ง ในจังหวัดอ่างทอง และสุพรรณบุรี และประชากรในพื้นที่ดังกล่าวก็เพิ่มขึ้นด้วย (รายละเอียดตามภาพที่ 2 และตารางที่ 1)

ปีพ.ศ. 2549

พบแหล่งทำรังวางไข่ของนกปากห่าง รวมทั้งสิ้น 22 แห่ง อยู่ในพื้นที่ 8 จังหวัด 16 อำเภอ 21 ตำบล สำรวจนับจำนวนรังได้ทั้งสิ้น 86,989 รัง จำนวนประชากรนกปากห่าง เมื่อสิ้นสุดฤดูกาลผสมพันธุ์ประจำปี พ.ศ. 2549 ประเมินได้เท่ากับ 347,956 ตัว ในภาพรวมประชากรของพื้นที่ที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่างเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อย ประมาณ 34,500 ตัว แต่ประชากรมีการกระจายตัวออกไปทางตะวันตกเฉียงเหนือ ทางเหนือ และทางตะวันออกเฉียงใต้ โดยแหล่งทำรังวางไข่ส่วนใหญ่จะมีประชากรประมาณ 5,000 – 30,000 ตัว โดยพบว่าประชากรกลุ่มใหญ่ที่สุดยังคงทำรังวางไข่อยู่ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าวัดไผ่ล้อม จังหวัดปทุมธานี แต่ลดจำนวนลงเหลือเพียง 92,620 ตัว หรือเพียงร้อยละ 26.6 ของประชากรทั้งหมดในที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่าง การเคลื่อนย้ายแหล่งทำรังวางไข่ออกไปทางตะวันตกเฉียงเหนือ และทางเหนือเริ่มเห็นได้ชัดมากขึ้น เห็นได้จากการสำรวจพบแหล่งทำรังวางไข่แหล่งใหม่ในจังหวัดสุพรรณบุรี และนครปฐม และประชากรในจังหวัดสุพรรณบุรีเพิ่มขึ้นเกือบ 10 เท่า สำหรับจังหวัดอื่น ได้แก่ นครปฐม อ่างทอง สิงห์บุรี และพระนครศรีอยุธยา มีประชากรเพิ่มขึ้นประมาณ 1 เท่า รวมทั้งพบการเคลื่อนย้ายแหล่งทำรังวางไข่ออกไปทางตะวันออกเฉียงใต้ อีกด้านหนึ่ง โดยพบแหล่งทำรังวางไข่แหล่งใหม่ในจังหวัดนครนายก ในปีนี้มีแหล่งทำรังวางไข่หลายแห่งไม่พบ นกปากห่างกลับมาทำรัง เนื่องจากพื้นที่ถูกทำลายลง โดยการถางและตัดต้นไม้ออก โดยเฉพาะที่สวนนกพุดขาว และสวนศรีสิทธิ์ เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร สาเหตุสืบเนื่องมาจากการสร้างสนามบินสุวรรณภูมิ ซึ่งมีความต้องการในการป้องกันปัญหานกปากห่างรบกวนการบิน และปัญหาความวิตกกังวลเกี่ยวกับโรคไข้หวัดนกของประชาชนในพื้นที่ แต่จากการสำรวจพบว่ากลุ่มประชากรดังกล่าวน่าจะเคลื่อนย้ายไปยังแหล่งทำรังที่ทุ่งลำปลาทิว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร ซึ่งอยู่ใกล้เคียง โดยพบว่าประชากรในแหล่งทำรังดังกล่าวเพิ่มจำนวนขึ้นถึง 20 เท่า หรือราว 20,000 ตัว ซึ่งใกล้เคียงกับจำนวนประชากรที่มีอยู่เดิมในเขตลาดกระบังในปี พ.ศ. 2548 ซึ่งมีอยู่ 18,524 ตัว (รายละเอียดตามภาพที่ 3 และตารางที่ 1)

ปีพ.ศ. 2550

ในปีนี้อัศวินพบแหล่งทำรังวางไข่ของนกปากห่าง รวมทั้งสิ้น 22 แห่ง อยู่ในพื้นที่ 7 จังหวัด 14 อำเภอ 21 ตำบล อัศวินพบจำนวนรังได้ทั้งสิ้น 87,326 รัง และสามารถประเมินจำนวนประชากรเมื่อสิ้นสุดฤดูกาลผสมพันธุ์ ของนกปากห่างในที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่าง ประจำปี พ.ศ. 2550 ได้เท่ากับ 349,304 ตัว ในภาพรวมประชากรของที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่างเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อย ประมาณ 1,348 ตัว มีแหล่งทำรังวางไข่ด้านตะวันตกเฉียงเหนือหลายแห่งถูกทำลายลง ระหว่างปี พ.ศ. 2549-2550 โดยการถางพื้นที่และตัดต้นไม้ออก โดยเฉพาะในจังหวัดสุพรรณตอนบน ตั้งแต่อำเภอดอนเจดีย์ อำเภอเมืองสุพรรณบุรี อำเภอสามชูก อำเภออู่ทอง และอำเภอบางปลาม้า ปัญหาประชากรที่เพิ่มขึ้นจากเดิมที่เคยมีราวสามหมื่นตัว เพิ่มเป็นหนึ่งแสนกว่าตัว ในปีพ.ศ. 2549 และนกปากห่างมักทำรังในบริเวณซึ่งเป็นพื้นที่เกษตรกรรม เรียกสวนไร่นา ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ใกล้แหล่งชุมชน เมื่อนกมีจำนวนมากขึ้นเป็นสาเหตุทำให้ต้นไม้ พืชผลเสียหาย ทั้งกลืนมูลนกยังสร้างความเดือดร้อนรำคาญแก่ประชาชนที่อยู่โดยรอบ ทำให้ทัศนคติที่มีต่อการอนุรักษ์นกปากห่างเริ่มเปลี่ยนไปในทางลบ ประกอบกับเมื่อมีการระบาดของโรคไข้หวัดนกจึงเป็นที่วิตกกังวลกันว่า นกปากห่างอาจเป็นพาหะนำเชื้อได้ จึงมีการร้องเรียนต่อทางราชการ และในที่สุดพื้นที่แหล่งทำรังวางไข่ก็ถูกทำลายลง โดยการถางพื้นที่และตัดต้นไม้ออก บางแห่งประชาชนเดือดร้อนมาก จนมีการดำเนินการใช้รถแมคโครดันถางพื้นที่ออก ในขณะที่นกยังทำรังวางไข่อยู่ ในปีนี้จึงพบว่านกปากห่างมีการเคลื่อนย้ายแหล่งทำรังวางไข่จากด้านตะวันตกเฉียงเหนือในจังหวัดสุพรรณบุรี กลับมายังตอนกลางของที่ราบลุ่มภาคกลาง โดยเฉพาะในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยประชากรอีกส่วนหนึ่งเคลื่อนย้ายขึ้นไปทางเหนือในจังหวัดสิงห์บุรี และอ่างทอง สำหรับประชากรกลุ่มใหญ่ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าวัดไผ่ล้อม จังหวัดปทุมธานี ยังคงลดจำนวนลงอย่างต่อเนื่อง ในปีนี้ประชากรเหลือเพียง 81,232 ตัว ซึ่งคาดว่าจะมีการเคลื่อนย้ายแหล่งทำรังวางไข่ออกไปทางตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งพบแหล่งทำรังวางไข่แหล่งใหม่ในกรุงเทพมหานคร ที่เขตลาดกระบัง และเขตคลองสามวา (รายละเอียดตามภาพที่ 4 และ ตารางที่ 1)

สิ่งที่น่าสังเกตคือมีเริ่มมีการสำรวจพบนกปากห่างอพยพเคลื่อนย้ายไปยังภาคเหนือตอนล่างในจังหวัดนครสวรรค์ พิจิตร และพิษณุโลกมากขึ้น เนื่องจาก เมื่อเดือนพฤษภาคมถึงสิงหาคม พ.ศ. 2549 ก่อนฤดูกาลทำรังวางไข่ของนกปากห่าง เกิดน้ำท่วมในภาคเหนือ และหลังน้ำลดมีการขยายพื้นที่ทำนาเพิ่มขึ้นทำให้มีอาหารอุดมสมบูรณ์ และการถูกทำลายพื้นที่ทำรังหลายแห่ง ทั้งมีการไล่กวด รบกวนไม่ให้ทำรังวางไข่ ในหลายท้องที่ของจังหวัดสุพรรณบุรี และพระนครศรีอยุธยา และนครปฐม นกจึงอพยพขึ้นไปหากินและทำรังในภาคเหนือตอนล่างมากขึ้น

ปีพ.ศ. 2551

ผลการสำรวจพบแหล่งทำรังวางไข่ของนกปากห่าง รวมทั้งสิ้น 24 แห่ง อยู่ในพื้นที่ 10 จังหวัด 20 อำเภอ 24 ตำบล ในปีนี้ประชากรนกปากห่าง ในที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่างลดลงมาก โดยอัศวินพบรังนกได้เพียง 21,531 รัง ซึ่งประเมินจำนวนประชากรเมื่อสิ้นสุดฤดูกาลผสมพันธุ์ได้เท่ากับ 86,124 ตัว (รายละเอียดตามภาพที่ 5 และ ตารางที่ 1) สาเหตุน่าจะเกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และการเกิดอุทกภัยจากอิทธิพลของพายุไต้ฝุ่นเลกี เมื่อปลายปีพ.ศ. 2550 ซึ่งเป็นช่วงต้นฤดูกาลทำรังวางไข่ของนกปากห่าง ทำให้เกิดฝนตกหนักติดต่อกันในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ภาคเหนือ และภาคกลางทำให้เกิดปัญหาน้ำท่วมหนักส่งผลต่อพื้นที่ทางการเกษตรโดยเฉพาะนาข้าวซึ่งเป็นพื้นที่ลุ่มถูกน้ำท่วมขัง ทำให้นกไม่ประสบความสำเร็จในการสร้างรังวางไข่ ทั้งในจังหวัดนครปฐมและสุพรรณบุรีทางตอนล่างก็มีการถางพื้นที่และตัดต้นไม้ออก มีการไล่กวด รบกวนไม่ให้นกทำรัง ทำให้การทำรังวางไข่ล้มเหลว นกปากห่าง

จึงเคลื่อนย้ายขึ้นไปยังตอนเหนือของจังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งได้สำรวจพบแหล่งทำรังแหล่งใหม่ที่ ทุ่งสระแก้ว ตำบลสระแก้ว อำเภอมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี จะเห็นได้ว่าในปีนี้ทัศนคติที่มีต่อการอนุรักษ์นกปากห่างเปลี่ยนไปในทางลบมากขึ้นเรื่อย ๆ ประชาชนรู้สึกเดือดร้อน รำคาญ กับการที่มิงกมาอาศัยใกล้แหล่งชุมชน ซึ่งมักสร้างปัญหาการส่งกลิ่นเหม็นรบกวน มีโรค และชนนกฟุ้งกระจาย ก่อโรครุมแพ และยิ่งวิตกกังวลว่าอาจเป็นพาหะนำโรคไข้หวัดนก ทำให้มีการรบกวนการทำรังของนกปากห่างโดยการไล่เมื่อนกเข้ามาอาศัยในพื้นที่ หรือตัดโค่นต้นไม้ในแหล่งทำรังวางไข่เดิมออก เพื่อให้นกย้ายไปที่อื่น โดยเฉพาะในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา อ่างทอง สิงห์บุรี ซึ่งนกก็ได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการทำรังเป็นกลุ่มขนาดเล็กลง โดยมีแหล่งทำรังวางไข่เล็ก ๆ เกิดขึ้นใหม่หลายแห่งโดยเฉพาะในจังหวัดปทุมธานี และอ่างทอง ส่วนแหล่งทำรังวางไข่ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าวัดไผ่ล้อม จังหวัดปทุมธานี ในปีนี้แทบจะไม่เหลือนกปากห่างกลับมาทำรัง จากการสำรวจพบรังนกปากห่างเพียง 40 รัง ทั้งนี้อาจเกิดจากการปรับปรุงภูมิทัศน์ และตัดสาងไม้พื้นล่างในบริเวณที่เป็นแหล่งทำรังวางไข่ของนกปากห่าง เช่นเดียวกับประชากรที่เขตลาดกระบัง ซึ่งก็ลดจำนวนลงมาก แต่กลับพบแหล่งทำรังวางไข่แหล่งใหม่เพิ่มขึ้นในจังหวัดสมุทรปราการ เช่นที่ สถานตากอากาศบางปู และฝั่งตะวันตกของจังหวัดฉะเชิงเทราที่เกาะลัด ตำบลท่าข้าม อำเภอบางปะกง

สิ่งที่น่าสังเกต คือแม้จะมีการสำรวจพบนกปากห่างอพยพเคลื่อนย้ายไปยังภาคเหนือตอนล่าง ในจังหวัดนครสวรรค์ พิจิตร และพิษณุโลก โดยในปีพ.ศ. 2550-2551 มีรายงานการสำรวจประชากรนกปากห่างในภาคเหนือประมาณปีละ 120,000 ตัว แต่เมื่อพิจารณาในภาพรวมของประเทศไทยพบว่าในปีพ.ศ. 2551 มีประชากรประมาณสองแสนตัวหายไป และยังไม่ปรากฏว่ามีรายงานการพบในพื้นที่อื่นใดในประเทศไทย จึงเกิดข้อสันนิษฐานออกเป็น 2 กรณี ได้แก่ กรณีแรกเป็นผลมาจากการทำลายแหล่งทำรังวางไข่ในระหว่างฤดูผสมพันธุ์ปีก่อน และการถูกรบกวนอย่างมาก จนไม่ให้อาจสามารถทำรังวางไข่ในหลายพื้นที่ ทำให้การขยายพันธุ์ของนกปากห่างล้มเหลว ประชากรจึงลดลงเป็นจำนวนมาก กรณีที่สอง อาจเกิดจากการที่สภาพภูมิอากาศเปลี่ยนแปลง เกิดอุทกภัย และภัยจากพายุ ทำให้นกปากห่างมีการอพยพไปยังประเทศเพื่อนบ้าน แต่ทั้งนี้ยังไม่มียืนยันการพบนกปากห่างจำนวนมากในภูมิภาคเอเชีย

ปีพ.ศ. 2552

สำรวจพบแหล่งทำรังวางไข่ของนกปากห่างเพิ่มขึ้นเป็น 32 แห่ง อยู่ในพื้นที่ 12 จังหวัด 23 อำเภอ 32 ตำบล สำรวจนับจำนวนรังได้ทั้งสิ้น 48,248 รัง และสามารถประเมินจำนวนประชากรเมื่อสิ้นสุดฤดูกาลผสมพันธุ์ ประจำปี พ.ศ. 2552 ได้เท่ากับ 192,992 ตัว (รายละเอียดตามภาพที่ 6 และ ตารางที่ 1) ในปีนี้เป็นที่แน่ชัดแล้วว่านกปากห่างได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการทำรังเป็นกลุ่มขนาดเล็กลง ประชากรมีแนวโน้มในการเคลื่อนย้ายขึ้นไปทางตอนเหนือมากขึ้น เห็นได้จากการที่มีแหล่งทำรังวางไข่เกิดขึ้นใหม่หลายแห่ง ในพื้นที่อำเภอบางปะหัน อำเภอมหาราช และอำเภอดมัย อำเภอนครชัยศรี จังหวัดลพบุรี และอำเภอนองแสง จังหวัดสระบุรี ทั้งยังพบว่าจำนวนประชากรเพิ่มขึ้น ในแหล่งทำรังวางไข่เดิมที่อยู่บริเวณตั้งแต่ตอนกลางขึ้นไปทางเหนือของที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่าง ตั้งแต่อำเภอบางปะอิน บางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อำเภอมืองอ่างทอง และอำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง สำหรับเขตห้ามล่าสัตว์ป่าวัดไผ่ล้อม จังหวัดปทุมธานี คงมีนกปากห่างจำนวนกลับมาทำรังเพียง 50 รัง แต่ในบริเวณใกล้เคียงในจังหวัดปทุมธานี และพระนครศรีอยุธยา กลับเริ่มมีประชากรเพิ่มขึ้น สำหรับในด้านตะวันออกเฉียงใต้ ยังคงมีการกระจายของประชากรออกไปตามพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำบางปะกง

ปีพ.ศ. 2553

สำรวจพบแหล่งทำรังวางไข่ของนกปากห่างจำนวน 32 แห่ง อยู่ในพื้นที่ 12 จังหวัด 27 อำเภอ 32 ตำบล สำรวจนับจำนวนรังได้ทั้งสิ้น 44,791 รัง และสามารถประเมินจำนวนประชากรเมื่อสิ้นสุด

ฤดูกาลผสมพันธุ์ ประจำปี พ.ศ. 2553 ได้เท่ากับ 179,164 ตัว (รายละเอียดตามภาพที่ 7 และ ตารางที่ 1) พบว่าประชากรนกปากห่างในตอนกลางของที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่างลดน้อยลงมาก โดยเฉพาะที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าวัดไผ่ล้อม จังหวัดปทุมธานี ซึ่งแต่เดิมเคยเป็นศูนย์กลางและเป็นแหล่งทำรังวางไข่ที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ปัจจุบันแทบจะไม่พบนกปากห่างกลับมาทำรังวางไข่ในพื้นที่อีกเลย สอดคล้องกับแนวโน้มในการเคลื่อนย้ายประชากรและแหล่งทำรังวางไข่ของนกปากห่างในที่ราบลุ่มภาคกลาง ที่มีการกระจายออกไปเป็นสองทิศทางได้แก่ ทางตอนเหนือ และทางด้านตะวันออกเฉียงใต้ สำหรับทางตอนเหนือพบแหล่งทำรังวางไข่เกิดขึ้นใหม่ ในด้านตะวันออก เฉียงเหนือ บริเวณจังหวัดสระบุรี และลพบุรี และมีรายงานการกระจายและการทำรังวางไข่เพิ่มขึ้นในภาคเหนือตั้งแต่จังหวัดนครสวรรค์ พิจิตร พิษณุโลก สุโขทัย กำแพงเพชร เรื่อยไปจนถึงภาคเหนือตอนบนในจังหวัดน่าน และเชียงราย โดยล่าสุดในปี พ.ศ. 2553 คาดว่าน่าจะมีจำนวนประชากรนกปากห่างในภาคเหนือไม่น้อยกว่าสองแสนถึงสามแสนตัว สำหรับในด้านตะวันออกเฉียงใต้ ยังคงมีการกระจายของประชากรออกไปตามที่ราบลุ่มแม่น้ำบางปะกง

2. แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงประชากรนกปากห่าง ในที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่างของประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2512-2553

2.1 การเปลี่ยนแปลงประชากรนกปากห่าง ในอดีตถึงปัจจุบัน

หากพิจารณา แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงประชากรของนกปากห่างในที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่าง จากอดีตจนถึงปัจจุบันเปรียบเทียบกับข้อมูลเดิมที่เคยมีการศึกษา โดยบุบผา (2541) เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2512 ซึ่งเป็นปีแรกที่มีรายงานการพบแหล่งทำรังวางไข่ของนกปากห่างในที่ราบลุ่มภาคกลาง และจากการศึกษาในระหว่างปี พ.ศ.2522-2540 โดยแบ่งเป็นช่วงเวลารอบละ 20 ปี ในปี พ.ศ. 2512 พบแหล่งทำรังวางไข่ของนกปากห่างในที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่าง เพียง 1 แห่ง ได้แก่ วัดไผ่ล้อม จ.ปทุมธานี โดยสำรวจนับรังนกได้ 6,585 รัง (บุบผา, 2541) ปี พ.ศ.2532 พบแหล่งทำรังวางไข่ 2 แห่ง ได้แก่ วัดไผ่ล้อม จังหวัดปทุมธานี และสวนนกท่าเสา จังหวัดสุพรรณบุรี นับจำนวนรังนกได้รวมทั้งสิ้น 18,719 รัง (บุบผา, 2541) ปี พ.ศ. 2552 ผลจากการศึกษาในครั้งนี้ พบแหล่งทำรังวางไข่ของนกปากห่างเพิ่มขึ้นเป็น 32 แห่ง และสำรวจนับจำนวนรังได้ทั้งสิ้น 48,248 รัง

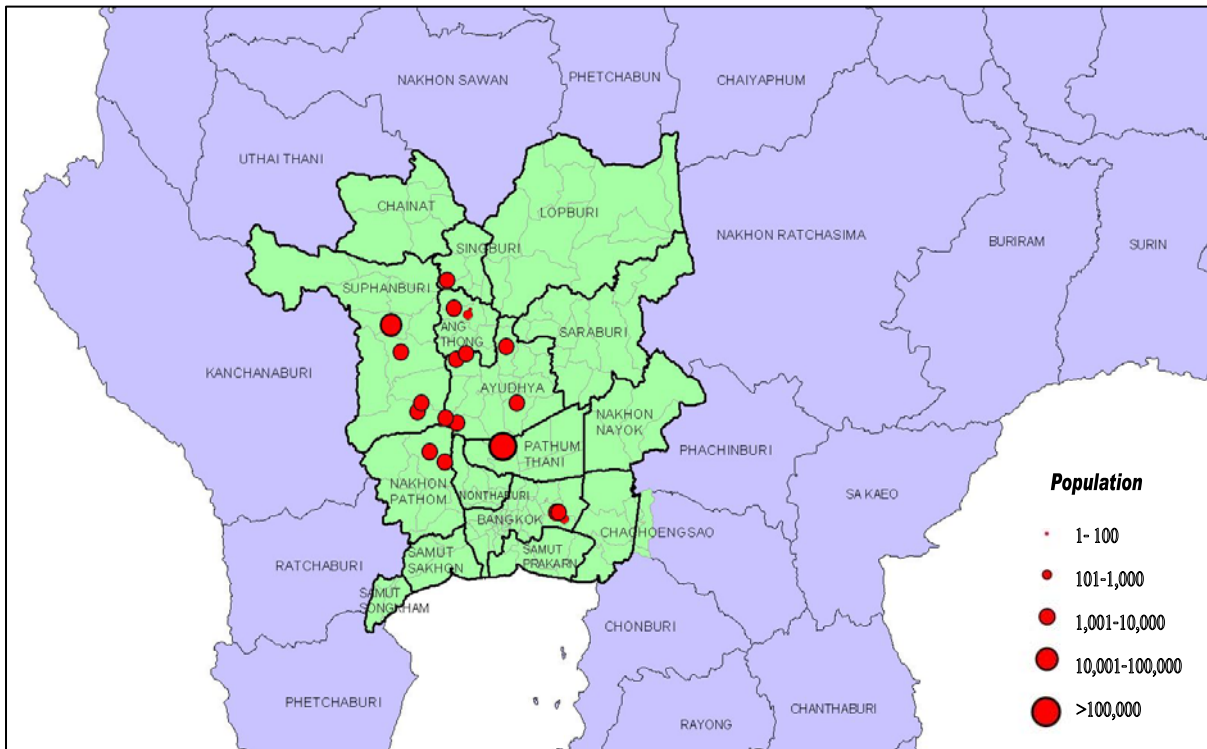
ในช่วงระยะเวลา 20 ปีแรก (พ.ศ. 2512- 2532) ประชากรนกปากห่างเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ความแตกต่างระหว่างจำนวนรัง ในปี พ.ศ. 2512 และ 2532 จำนวนรังเพิ่มขึ้น 12,134 รัง คิดเป็นร้อยละ 184.27 โดยมีแหล่งทำรังวางไข่เพิ่มขึ้นอีก 1 แห่ง ช่วง 20 ปีต่อมา (พ.ศ. 2532- 2552) มีความแตกต่างระหว่างจำนวนรังเพิ่มขึ้น 29,529 รัง คิดเป็นร้อยละ 157.75 โดยมีแหล่งทำรังวางไข่เพิ่มขึ้นเป็น 32 แห่ง และหากพิจารณาข้อมูลตลอดช่วงเวลา 40 ปีที่ผ่านมา มีความแตกต่างระหว่างจำนวนรัง ในปีพ.ศ.2512และ 2552 เพิ่มขึ้น 41,663 รัง คิดเป็นร้อยละ 632.69 หรือประมาณ 6.3 เท่า ของประชากรในปี พ.ศ. 2512 โดยมีการขยายแหล่งทำรังวางไข่ออกไปในพื้นที่ 12 จังหวัด ของที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่าง แสดงให้เห็นถึงการเพิ่มขึ้นของประชากรนกปากห่างในที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่าง ตลอด 40 ปีที่ผ่านมา (รายละเอียดตามภาพที่ 8 และ ตารางที่ 2)

2.2 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงประชากรนกปากห่าง

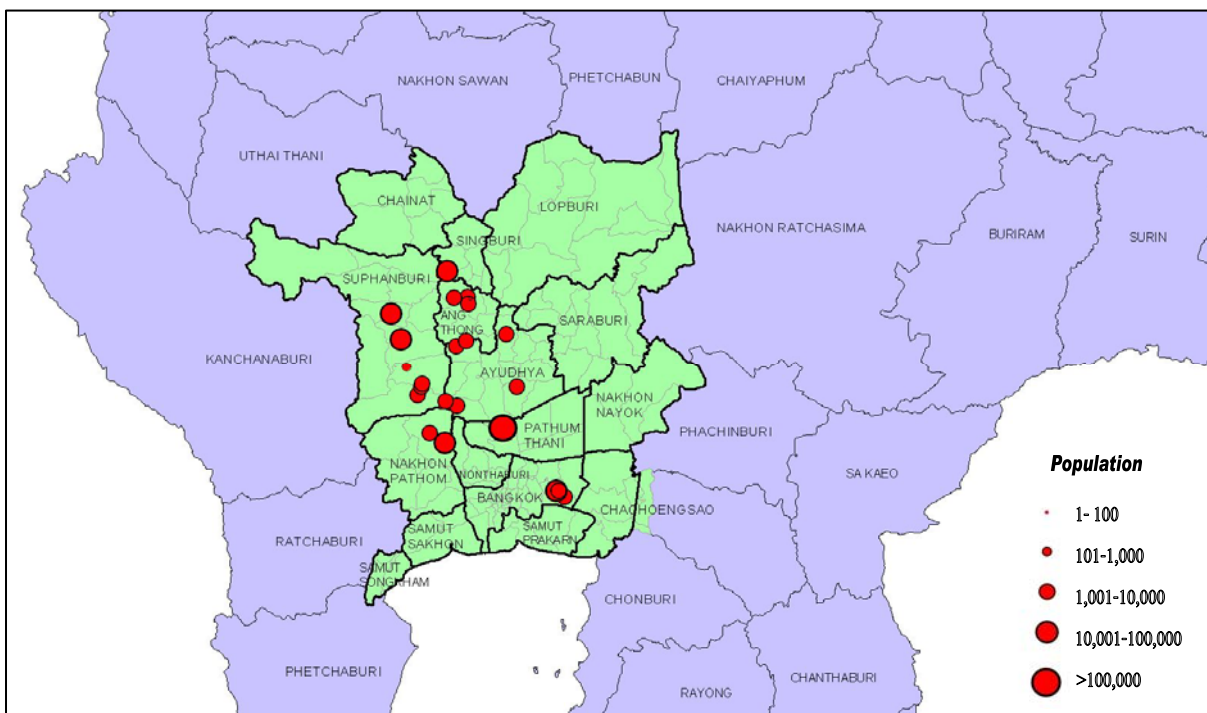
แม้ว่าจากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงประชากรและแหล่งทำรังวางไข่ของนกปากห่างในที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่าง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2512-2552 จะพบว่า ประชากรนกปากห่างเพิ่มขึ้น แต่เมื่อพิจารณาแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงประชากรและแหล่งทำรังวางไข่ของนกปากห่างในช่วงเวลาที่ทำการศึกษาดังแต่ปี

พ.ศ. 2547-2553 กลับพบว่าประชากรนกปากห่างในที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่างกำลังมีแนวโน้มที่จะลดจำนวนลงเรื่อยๆ และจำนวนแหล่งทำรังวางไข่เพิ่มขึ้นแต่มีขนาดของแหล่งทำรังวางไข่เล็กลง หากพิจารณาความแตกต่างระหว่างจำนวนรัง ในปี พ.ศ. 2547 และ 2553 พบว่าจำนวนรังลดลง 41,850 รัง คิดเป็นร้อยละ 48.30 (รายละเอียดตามภาพที่ 8 และตารางที่ 2)

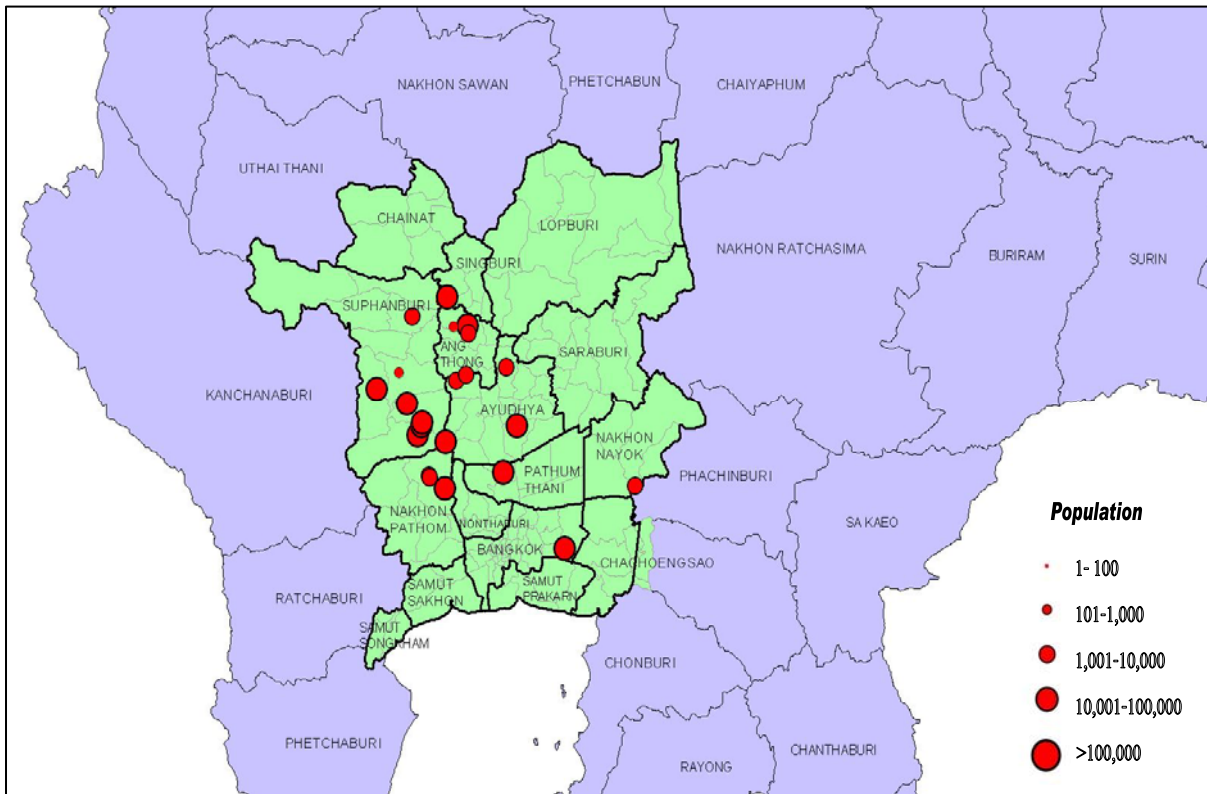
สาเหตุหลักที่ทำให้ประชากรนกปากห่างในที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่าง กำลังมีแนวโน้มที่จะลดจำนวนลงเรื่อยๆ น่าจะเกิดจากการขยายพื้นที่เกษตรกรรมโดยเฉพาะนาข้าว เนื่องจากข้าวมีราคาดีขึ้น ทำให้เกษตรกรมีความต้องการใช้พื้นที่ที่เคยปล่อยให้รกร้างและเป็นที่อยู่อาศัยของนกปากห่าง หรือนกยาง จึงมีการถางพื้นที่เพื่อทำเกษตรกรรมมากขึ้น ประกอบกับความวิตกกังวลปัญหาความเดือดร้อน รำคาญ ต่อการที่มียานมาอาศัยใกล้แหล่งชุมชน ส่งกลิ่นเหม็นรบกวน มีไร่นก และขนนกฟุ้งกระจาย ก่อโรคภูมิแพ้ และยังวิตกกังวลว่าอาจเป็นพาหะนำโรคไข้หวัดนก ทำให้มีการรบกวนการทำรังของนกปากห่างโดยการไล่เมื่อนกเข้ามาอาศัยในพื้นที่ หรือตัดโค่นต้นไม้ในแหล่งทำรังวางไข่เดิมออก เพื่อให้นกย้ายไปที่อื่น ซึ่งสัมพันธ์กับข้อมูลการเพิ่มขึ้นของประชากรนกปากห่างในภาคเหนือ และภาคตะวันออก ที่เริ่มมีแนวโน้มประชากรสูงขึ้น ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา

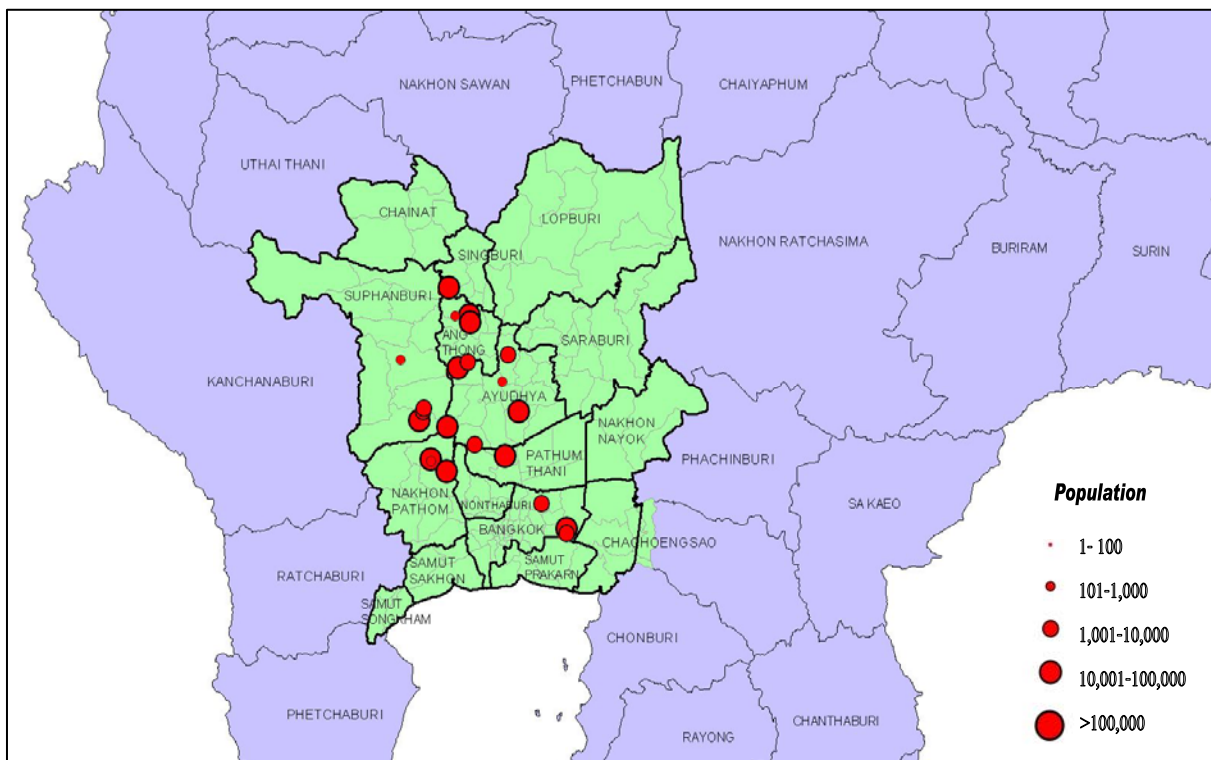
ภาพที่ 1 แผนที่แสดงการกระจายของแหล่งทำรังวางไข่ และประชากรของนกปากห่าง (*Anastomus oscitans*) ในที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่าง ปี พ.ศ. 2547

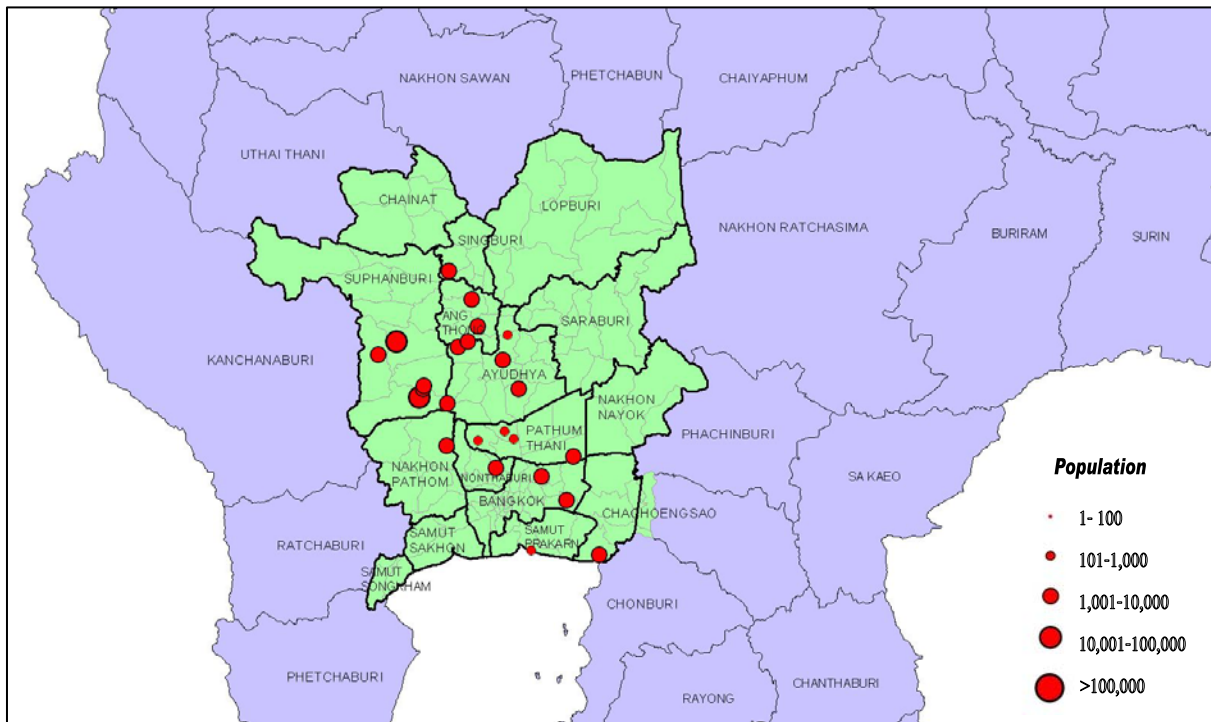
ภาพที่ 2 แผนที่แสดงการกระจายของแหล่งทำรังวางไข่ และประชากรของนกปากห่าง (*Anastomus oscitans*) ในที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่าง ปี พ.ศ. 2548

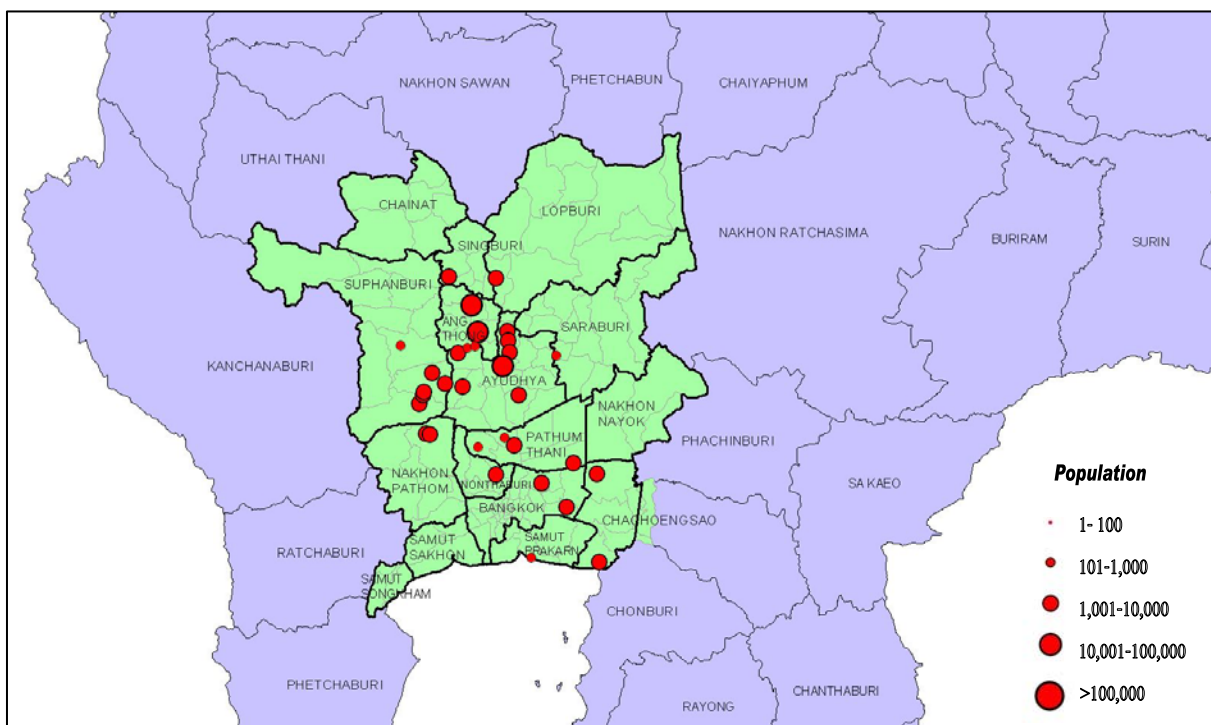
ภาพที่ 3 แผนที่แสดงการกระจายของแหล่งทำรังวางไข่ และประชากรของนกปากห่าง (*Anastomus oscitans*) ในที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่าง ปี พ.ศ. 2549

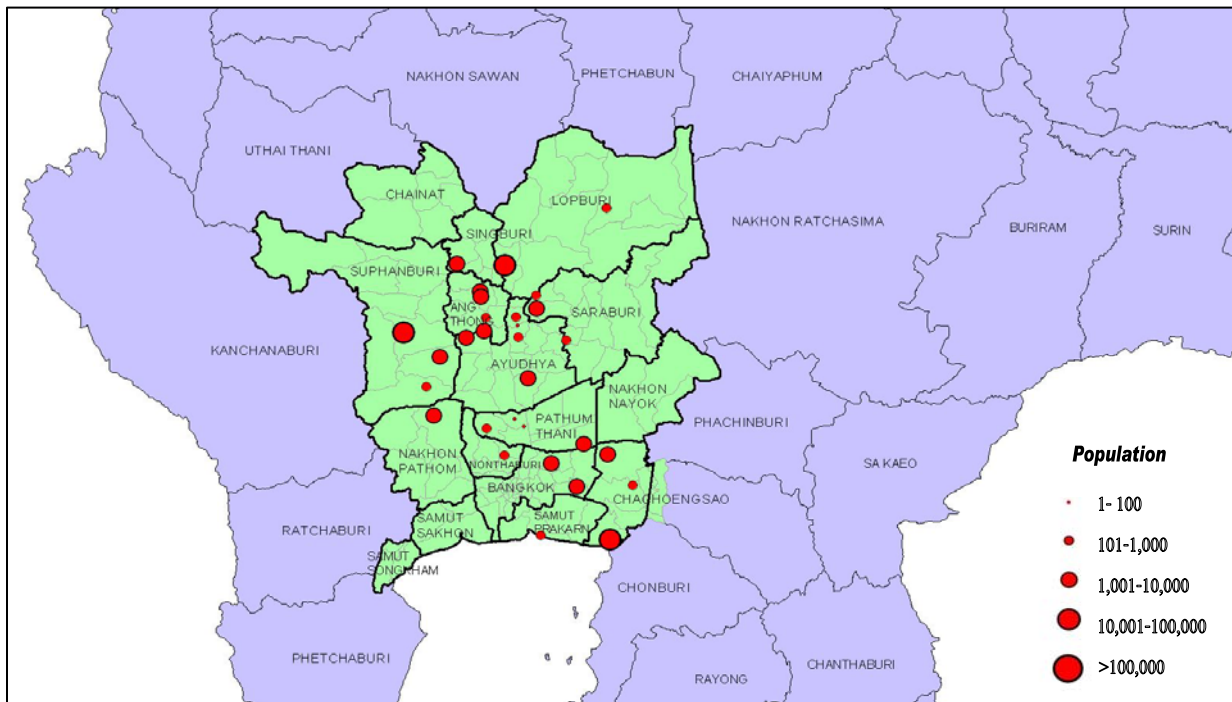
ภาพที่ 4 แผนที่แสดงการกระจายของแหล่งทำรังวางไข่ และประชากรของนกปากห่าง (*Anastomus oscitans*) ในที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่าง ปี พ.ศ. 2550

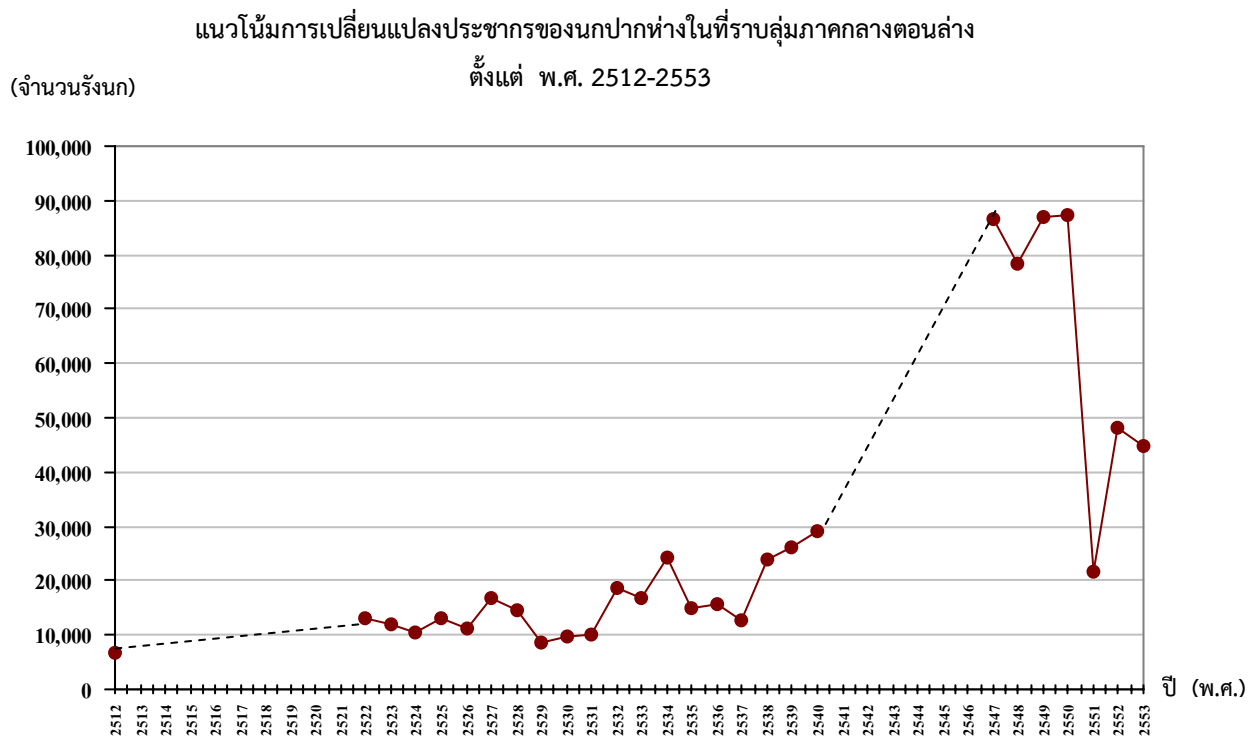
ภาพที่ 5 แผนที่แสดงการกระจายของแหล่งทำรังวางไข่ และประชากรของนกปากห่าง (*Anastomus oscitans*) ในที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่าง ปี พ.ศ. 2551

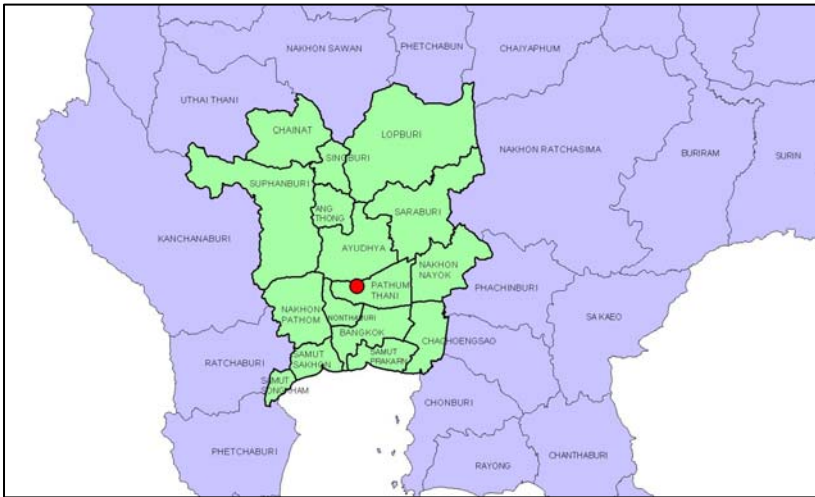
ภาพที่ 6 แผนที่แสดงการกระจายของแหล่งทำรังวางไข่ และประชากรของนกปากห่าง (*Anastomus oscitans*) ในที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่าง ปี พ.ศ. 2552

ภาพที่ 7 แผนที่แสดงการกระจายของแหล่งทำรังวางไข่ และประชากรของนกปากห่าง (*Anastomus oscitans*) ในที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่าง ปี พ.ศ. 2553

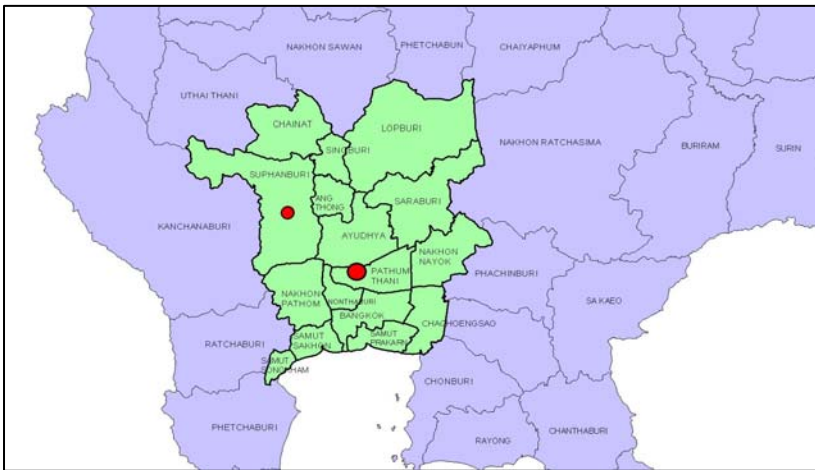

ภาพที่ 8 แผนภูมิแสดงแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงประชากรของนกปากห่างในที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่าง ตั้งแต่ พ.ศ.2512-2552

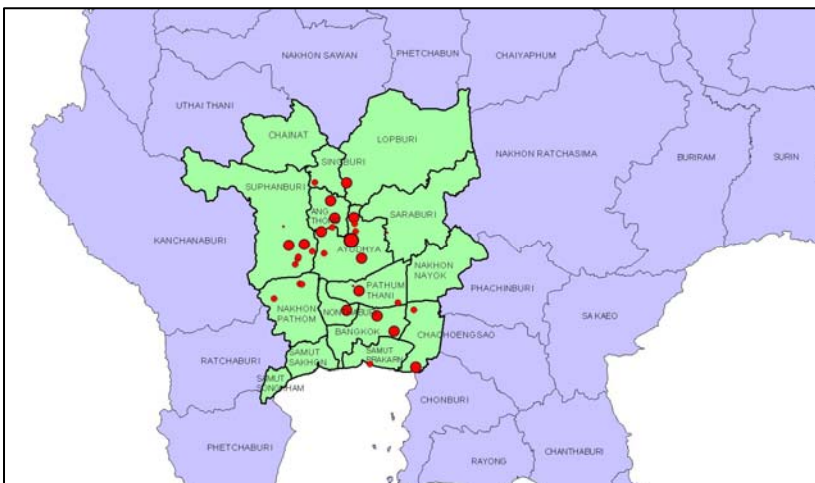
ปี พ.ศ. 2512

มีแหล่งทำรังวางไข่ 1 แห่ง
ได้แก่ วัดไผ่ล้อม จ.ปทุมธานี
พบ 6,585 รัง (บุบผา, 2541)

ปี พ.ศ. 2532

มีแหล่งทำรังวางไข่ 2 แห่ง ได้แก่
วัดไผ่ล้อม จ.ปทุมธานี
พบ 16,357 รัง (บุบผา, 2541)
และสวนนกท่าเสาดีจ จ.สุพรรณบุรี
พบ 2,362 รัง (บุบผา, 2541)
(เพิ่มขึ้น 284.26% จากปี 2512)

ปี พ.ศ. 2552

ในพื้นที่ราบลุ่มภาคกลาง
มีแหล่งทำรังวางไข่ 32 แห่ง
สำรวจพบรังนกรวม 48,248 รัง

ภาพที่ 9 แผนที่แสดงแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรและรูปแบบการกระจายของแหล่งทำรังของนกปากห่าง (*Anastomus oscitans*) ในที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่าง ราย 20 ปี ระหว่างปี พ.ศ. 2512 พ.ศ. 2532 และพ.ศ. 2552

สรุป

ผลการการสำรวจแหล่งทำรังวางไข่ และประชากรของนกปากห่างAsian Open-billed Stork (*Anastomus oscitans* (Boddaert) 1783.) ในที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่างของประเทศไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2547 - 2553 เป็นระยะเวลา 6 ปี 9 เดือน โดยทำการเก็บข้อมูลในพื้นที่ที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่าง ครอบคลุมพื้นที่ 16 จังหวัด ได้แก่ กรุงเทพมหานคร จังหวัดปทุมธานี นนทบุรีพระนครศรีอยุธยา อ่างทอง สิงห์บุรี ชัยนาท สุพรรณบุรี นครปฐม สมุทรสงคราม สมุทรสาคร สมุทรปราการ ฉะเชิงเทรา (ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำบางปะกง) นครนายก สระบุรี และลพบุรี ปรากฏผลโดยสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. สำรวจพบแหล่งทำรังวางไข่ของนกปากห่าง ในที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่าง รวมทั้งสิ้น 56 แห่ง (Colonies) ในพื้นที่ 13 จังหวัด 33 อำเภอ 51 ตำบล โดยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547-2553 สำรวจพบแหล่งทำรังวางไข่ จำนวน 20 23 22 22 24 32 และ 32 แห่ง ตามลำดับ หรือเฉลี่ย 25 แห่ง ต่อปี

2. สามารถประเมินจำนวนประชากรนกปากห่างในที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่าง เมื่อสิ้นสุดฤดูกาลผสมพันธุ์ ระหว่างปี พ.ศ. 2547- 2553 ได้ดังนี้

พ.ศ. 2547	มี	346,564 ตัว	(86,641 รัง)
พ.ศ. 2548	มี	313,452 ตัว	(78,363 รัง)
พ.ศ. 2549	มี	347,956 ตัว	(86,989 รัง)
พ.ศ. 2550	มี	349,304 ตัว	(87,326 รัง)
พ.ศ. 2551	มี	86,124 ตัว	(21,531 รัง)
พ.ศ. 2552	มี	192,992 ตัว	(48,248 รัง)
พ.ศ. 2553	มี	179,164 ตัว	(44,791 รัง)

3. ในช่วงเวลา 4 ทศวรรษที่ผ่านมา (พ.ศ. 2512 -2552) ประชากรของนกปากห่างในที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่างเพิ่มขึ้น โดยมีค่าความแตกต่างระหว่างจำนวนรัง ในปีพ.ศ.2512 และ 2552 เพิ่มขึ้น 41,663 รัง คิดเป็นร้อยละ 632.69 แต่จากการศึกษาในช่วง 7 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2547-2553) ประชากรกำลังมีแนวโน้มที่จะลดจำนวนลงเรื่อย ๆ โดยมีค่าความแตกต่างระหว่างจำนวนรัง ในปี พ.ศ. 2547 และ 2553 ลดลง 41,850 รัง คิดเป็นร้อยละ 48.30

4. สาเหตุหลักที่ทำให้ประชากรนกปากห่างในที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่าง มีแนวโน้มที่จะลดลง เนื่องจากประชากรนกปากห่างที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก ก่อให้เกิดปัญหาขัดแย้งกับประชาชน สร้างความเดือดร้อนจากการที่มูลนกส่งกลิ่นเหม็นรบกวน ไนนก และขนนกฟุ้งกระจาย ก่อโรค ภูมิแพ้ และยังเกิดความวิตกกังวลว่านกปากห่างอาจเป็นพาหะนำโรคไข้หวัดนก ประกอบกับความต้องการขยายพื้นที่เกษตรกรรมเนื่องจากข้าวมีราคาดี ทำให้ทัศนคติของประชาชนที่มีต่อการอนุรักษ์นกปากห่าง เริ่มเปลี่ยนไปในทางลบ พื้นที่แหล่งทำรังวางไข่จำนวนมากจึงถูกทำลายลง โดยเฉพาะในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สุพรรณบุรี และนครปฐม ซึ่งส่งผลให้นกปากห่างปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการทำรังเป็นกลุ่มขนาดเล็กลง แต่มีจำนวนแหล่งทำรังเพิ่มขึ้นและกระจายออกไปทั่วในที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่าง โดยมีแนวโน้มในการเคลื่อนย้ายพื้นที่ทำรังวางไข่ออกไปในเป็นสองทิศทางได้แก่ ทางทิศเหนือ และทิศตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งหากเกิดการระบาดของโรคไข้หวัดนกในนกปากห่างจะทำให้การควบคุมสถานการณ์ทำได้ยากขึ้น เนื่องจากนกกระจายออกไปอยู่เป็นกลุ่มเล็กๆ ทั่วพื้นที่

ตารางที่ 1 จำนวนรังนกปากห่าง (*Anastomus oscitans*) ที่ประเมินได้ระหว่างฤดูผสมพันธุ์ และจำนวนประชากรที่ประเมินได้เมื่อสิ้นสุดฤดูผสมพันธุ์ ในแหล่งทำรังวางไข่ บริเวณที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่างของประเทศไทย ระหว่าง ปี พ.ศ. 2547-2553

ที่	แหล่งทำรัง	ตำบล	อำเภอ	จำนวนรังนกปากห่างที่สำรวจนับ และประเมินได้ (รัง)							จำนวนประชากรที่ประเมินได้เมื่อสิ้นสุดฤดูผสมพันธุ์ (ตัว)						
				ปี 2547	ปี 2548	ปี 2549	ปี 2550	ปี 2551	ปี 2552	ปี 2553	ปี 2547	ปี 2548	ปี 2549	ปี 2550	ปี 2551	ปี 2552	ปี 2553
1.	กรุงเทพมหานคร	3 แขวง	2 เขต	3,243	4,631	5,000	10,500	1,625	2,500	4,750	12,972	18,524	20,000	42,000	6,500	10,000	19,000
1.1	ทุ่งลำปลาทิว	ลำปลาทิว	ลาดกระบัง	245	256	5,000	7,500	625	1,250	2,250	980	1,024	20,000	30,000	2,500	5,000	9,000
1.2	สวนนกพุดขาว	ลำปลาทิว	ลาดกระบัง	2,500	3,750	-	-	-	-	-	10,000	15,000	-	-	-	-	-
1.3	สวนศรีสิทธิ์	ลำปลาทิว	ลาดกระบัง	498	625	-	-	-	-	-	1,992	2,500	-	-	-	-	-
1.4	ทุ่งสำริบุตร	ทับยาว	ลาดกระบัง	-	-	-	2,500	-	-	-	-	-	-	10,000	-	-	-
1.5	ชาฟารีเวิลด์	สามวาตะวันตก	คลองสามวา	-	-	-	500	1,000	1,250	2,500	-	-	-	2,000	4,000	5,000	10,000
2.	ปทุมธานี	3 ตำบล	2 อำเภอ	67,625	52,736	23,155	20,308	501	3,138	2,187	270,500	210,944	92,620	81,232	2,004	12,552	8,748
2.1	วัดไผ่ล้อม	บ้านจั่น	สามโคก	67,625	52,736	23,155	20,308	40	51	25	270,500	210,944	92,620	81,232	160	204	100
2.2	ทุ่งวัดบัวหลวง	เชียงรากใหญ่	สามโคก	-	-	-	-	124	2,500	25	-	-	-	-	496	10,000	100
2.3	ทุ่งลำลูกกา	คลองสิบสอง	ลำลูกกา	-	-	-	-	311	532	2,034	-	-	-	-	1,244	2,128	8,136
2.4	ทุ่งลาดหลุมแก้ว	คลองพระอุดม	ลาดหลุมแก้ว	-	-	-	-	26	55	103	-	-	-	-	104	220	412
3.	นนทบุรี	1 ตำบล	1 อำเภอ	-	-	-	-	252	1,251	125	-	-	-	-	1,008	5,004	500
3.1	เกาะเกร็ด	เกาะเกร็ด	ปากเกร็ด	-	-	-	-	252	1,251	125	-	-	-	-	1,008	5,004	500
4.	พระนครศรีอยุธยา	12 ตำบล	6 อำเภอ	3,765	4,762	10,885	23,502	3,314	22,010	1,523	15,060	19,048	43,540	94,008	13,256	88,040	6,092
4.1	ทุ่งบ้านหว้า	บ้านหว้า	บางปะอิน	254	503	5,000	12,500	251	2,500	412	1,016	2,012	20,000	50,000	1,004	10,000	1,648
4.2	คลองพระยาบันลือ	คลองพระยาบันลือ	ลาดบัวหลวง	-	-	-	1,250	-	-	-	-	-	-	5,000	-	-	-
4.3	ทุ่งหลักชัย	หลักชัย	ลาดบัวหลวง	251	256	2,504	3,750	252	-	-	1,004	1,024	10,016	15,000	1,008	-	-
4.4	ทุ่งแก้วฟ้า	แก้วฟ้า	บางซ้าย	-	-	-	-	-	302	25	-	-	-	-	-	1,208	100
4.5	ทุ่งเทพมงคล	เทพมงคล	บางซ้าย	252	255	-	-	-	-	-	1,008	1,020	-	-	-	-	-

ตารางที่ 1 จำนวนรังนกปากห่าง (*Anastomus oscitans*) ที่ประเมินได้ระหว่างฤดูผสมพันธุ์ และจำนวนประชากรที่ประเมินได้เมื่อสิ้นสุดฤดูผสมพันธุ์ ในแหล่งทำรังวางไข่ บริเวณที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่างของประเทศไทย ระหว่าง ปี พ.ศ. 2547-2553 (ต่อ)

ที่	แหล่งทำรัง	ตำบล	อำเภอ	จำนวนรังนกปากห่างที่สำรวจนับ และประเมินได้ (รัง)							จำนวนประชากรที่ประเมินได้เมื่อสิ้นสุดฤดูผสมพันธุ์ (ตัว)						
				ปี 2547	ปี 2548	ปี 2549	ปี 2550	ปี 2551	ปี 2552	ปี 2553	ปี 2547	ปี 2548	ปี 2549	ปี 2550	ปี 2551	ปี 2552	ปี 2553
4.6	ทุ่งพุทเลา	พุทเลา	บางปะหัน	-	-	-	247	501	15,000	-	-	-	-	988	2,004	60,000	-
4.7	ทุ่งบางเสาธง	เสาธง	บางปะหัน	-	-	-	-	-	500	30	-	-	-	-	-	2,000	120
4.8	ทุ่งมหาธาตุ	กระทุ่ม	มหาธาตุ	504	1,249	875	751	53	575	20	2,016	4,996	3,500	3,004	212	2,300	80
4.9	ทุ่งวัดเจ้าปลุก	เจ้าปลุก	มหาธาตุ	-	-	-	-	-	1,952	103	-	-	-	-	-	7,808	412
4.10	คลองบางปลาหมู	โคกช้าง	ผักไห่	-	-	-	-	-	124	602	-	-	-	-	-	496	2,408
4.11	ทุ่งบางจักร	หน้าโคก	ผักไห่	1,253	1,249	1,252	1,254	1,506	55	21	5,012	4,996	5,008	5,016	6,024	220	84
4.12	หนองน้ำใหญ่	หนองน้ำใหญ่	ผักไห่	1,251	1,250	1,254	3,750	751	1,002	310	5,004	5,000	5,016	15,000	3,004	4,008	1,240
5.	อ่างทอง	6 ตำบล	3 อำเภอ	523	1,785	4,129	7,626	2,006	10,801	3,208	2,092	7,140	16,516	30,504	8,024	43,204	12,832
5.1	ทุ่งมหาไทย	มหาไทย	เมือง	-	-	-	-	753	7,750	202	-	-	-	-	3,012	31,000	808
5.2	ทุ่งหนองแม่ไก่	หนองแม่ไก่	โพธิ์ทอง	-	1,252	2,505	2,501	-	-	-	-	5,008	10,020	10,004	-	-	-
5.3	ทุ่งบ้านตาล	ทางพระ	โพธิ์ทอง	249	254	1,502	5,000	-	-	-	996	1,016	6,008	20,000	-	-	-
5.4	ทุ่งโคกพุทรา	โคกพุทรา	โพธิ์ทอง	23	25	-	-	1,253	3,051	1,752	92	100	-	-	5,012	12,204	7,008
5.5	ทุ่งวัดจันทาราม	อ่างแก้ว	โพธิ์ทอง	-	-	-	-	-	-	1,254	-	-	-	-	-	-	5,016
5.6	เกาะนกบ้านร้วหัว	บ้านพราน	แสวงหา	251	254	122	125	-	-	-	1,004	1,016	488	500	-	-	-
6.	สิงห์บุรี	1 ตำบล	1 อำเภอ	252	2,511	5,004	6,251	625	503	625	1,008	10,044	20,016	25,004	2,500	2,012	2,500
6.1	บ้านลุงบุญลือ	โพทะเล	ค่ายบางระจัน	252	2,511	5,004	6,251	625	503	625	1,008	10,044	20,016	25,004	2,500	2,012	2,500
7.	สุพรรณบุรี	10 ตำบล	6 อำเภอ	7,499	8,159	27,811	9,096	9,905	2,831	21,434	29,996	32,636	111,244	36,384	39,620	11,324	85,736
7.1	สวนนกท่าเสด็จ	สระแก้ว	เมืองสุพรรณบุรี	2,489	-	27	75	-	52	-	9,956	-	108	300	-	208	-
7.2	สวนเกษตรสระแก้ว	สระแก้ว	เมืองสุพรรณบุรี	-	2,502	-	-	-	-	-	-	10,008	-	-	-	-	-

ตารางที่ 1 จำนวนรังนกปากห่าง (*Anastomus oscitans*) ที่ประเมินได้ระหว่างฤดูผสมพันธุ์ และจำนวนประชากรที่ประเมินได้เมื่อสิ้นสุดฤดูผสมพันธุ์ ในแหล่งทำรังวางไข่ บริเวณที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่างของประเทศไทย ระหว่าง ปี พ.ศ. 2547-2553 (ต่อ)

ที่	แหล่งทำรัง	ตำบล	อำเภอ	จำนวนรังนกปากห่างที่สำรวจนับ และประเมินได้ (รัง)							จำนวนประชากรที่ประเมินได้เมื่อสิ้นสุดฤดูผสมพันธุ์ (ตัว)						
				ปี 2547	ปี 2548	ปี 2549	ปี 2550	ปี 2551	ปี 2552	ปี 2553	ปี 2547	ปี 2548	ปี 2549	ปี 2550	ปี 2551	ปี 2552	ปี 2553
7.3	ทุ่งสระแก้ว	สระแก้ว	เมืองสุพรรณบุรี	-	-	-	-	6,255	-	19,800	-	-	-	-	25,020	-	79,200
7.4	บ้านท่าดาวจง	บ้านสระ	สามชุก	-	-	255	-	-	-	-	-	-	1,020	-	-	-	-
7.5	บ้านคู-บ้านโคกหม้อ	หนองสาหร่าย	ดอนเจดีย์	2,502	2,513	-	-	-	-	-	10,008	10,052	-	-	-	-	-
7.6	ทุ่งหนองไธสง	หนองไธสง	อุททอง	-	-	7,511	-	256	-	-	-	-	30,044	-	1,024	-	-
7.7	บ้านมะขามล้ม	มะขามล้ม	บางปลาม้า	-	124	7,498	-	-	-	-	-	496	29,992	-	-	-	-
7.8	ทุ่งวัดปากคลองกุ่ม	โคกคราม	บางปลาม้า	-	-	-	-	-	1,248	1,506	-	-	-	-	-	4,992	6,024
7.9	ทุ่งไผ่กองดิน	ไผ่กองดิน	บางปลาม้า	-	-	-	-	-	756	-	-	-	-	-	-	3,024	-
7.10	บ้านบางสะแก	บางตะเคียน	สองพี่น้อง	1,261	1,254	2,520	7,500	2,516	257	128	5,044	5,016	10,080	30,000	10,064	1,028	512
7.11	บ้านโพธิ์	บ้านกลุ่ม	สองพี่น้อง	1,247	1,254	5,005	523	375	261	-	4,988	5,016	20,020	2,092	1,500	1,044	-
7.12	ทุ่งวัดบางแม่หม้าย	กฤษณา	สองพี่น้อง	-	512	4,995	998	503	257	-	-	2,048	19,980	3,992	2,012	1,028	-
8.	นครปฐม	5 ตำบล	2 อำเภอ	3,734	3,779	10,253	10,043	775	510	602	14,936	15,116	41,012	40,172	3,100	2,040	2,408
8.1	ทุ่งหินมูล	หินมูล	บางเลน	-	-	-	-	-	254	602	-	-	-	-	-	1,016	2,408
8.2	ทุ่งไทรงาม	ไทรงาม	บางเลน	-	-	-	-	-	256	-	-	-	-	-	-	1,024	-
8.3	ทุ่งบางไทรป่า	บางไทรป่า	บางเลน	1,255	1,257	2,495	28	-	-	-	-	-	1,032	10,060	-	-	-
8.4	บ้านท่าช้าง	บางไทรป่า	บางเลน	-	-	258	2,515	-	-	-	5,020	5,028	9,980	112	-	-	-
8.5	ทุ่งบางเลน	บางภาษี	บางเลน	2,479	2,522	7,500	7,500	775	-	-	9,916	10,088	30,000	30,000	3,100	-	-
9.	สมุทรปราการ	1 ตำบล	1 อำเภอ	-	-	-	-	28	142	78	-	-	-	-	112	568	312
9.1	สถานตากอากาศ	บางปู	เมือง	-	-	-	-	28	142	78	-	-	-	-	112	568	312
10.	ฉะเชิงเทรา	3 ตำบล	3 อำเภอ	-	-	-	-	2,500	2,250	7,215	-	-	-	-	10,000	9,000	28,860
10.1	ทุ่งวัดคลองอ้ายเนื้อ	บางแก้ว	เมืองฉะเชิงเทรา	-	-	-	-	-	-	215	-	-	-	-	-	-	860

ตารางที่ 1 จำนวนรังนกปากห่าง (*Anastomus oscitans*) ที่ประเมินได้ระหว่างฤดูผสมพันธุ์ และจำนวนประชากรที่ประเมินได้เมื่อสิ้นสุดฤดูผสมพันธุ์ ในแหล่งทำรังวางไข่ บริเวณที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่างของประเทศไทย ระหว่าง ปี พ.ศ. 2547-2553 (ต่อ)

ที่	แหล่งทำรัง	ตำบล	อำเภอ	จำนวนรังนกปากห่างที่สำรวจนับ และประเมินได้ (รัง)							จำนวนประชากรที่ประเมินได้เมื่อสิ้นสุดฤดูผสมพันธุ์ (ตัว)						
				ปี 2547	ปี 2548	ปี 2549	ปี 2550	ปี 2551	ปี 2552	ปี 2553	ปี 2547	ปี 2548	ปี 2549	ปี 2550	ปี 2551	ปี 2552	ปี 2553
10.2	ทุ่งดอนฉิมพลี	ดอนฉิมพลี	บางน้ำเปรี้ยว	-	-	-	-	-	1,000	2,000	-	-	-	-	-	4,000	8,000
10.3	เกาะลัด	ท่าข้าม	บางปะกง	-	-	-	-	2,500	1,250	5,000	-	-	-	-	10,000	5,000	20,000
11.	นครนายก	1 ตำบล	1 อำเภอ	-	-	752	-	-	-	-	-	-	3,008	-	-	-	-
11.1	ทุ่งศรีจุฬา	ศรีจุฬา	เมืองนครนายก	-	-	752	-	-	-	-	-	-	3,008	-	-	-	-
12.	สระบุรี	3 ตำบล	3 อำเภอ	-	-	-	-	-	55	389	-	-	-	-	-	220	1,556
12.1	ทุ่งหนองกบ	หนองกบ	หนองแซง	-	-	-	-	-	55	56	-	-	-	-	-	220	224
12.2	ทุ่งไผ่หลิว	ไผ่หลิว	ดอนพุด	-	-	-	-	-	-	258	-	-	-	-	-	-	1,032
12.3	บ้านไคใหญ่	บ้านไคใหญ่	หนองโดน	-	-	-	-	-	-	75	-	-	-	-	-	-	300
13.	ลพบุรี	2 ตำบล	2 อำเภอ	-	-	-	-	-	2,257	2,655	-	-	-	-	-	9,028	10,620
13.1	ทุ่งวัดหมู	ท่าวัง	ท่าวัง	-	-	-	-	-	2,257	2,503	-	-	-	-	-	9,028	10,012
13.2	ตลาดหงษ์ไทย	เขาแหลม	ชัยบาดาล	-	-	-	-	-	-	152	-	-	-	-	-	-	608
	รวมทั้งสิ้น	51 ตำบล	33 อำเภอ	86,641	78,363	86,989	87,326	21,531	48,248	44,791	346,564	313,452	347,956	349,304	86,124	192,992	179,164

ตารางที่ 2 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงประชากรของนกปากห่างในที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่างตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2512-2553

ปี พ.ศ. / A.D.	จำนวน แหล่งทำ รัง (แห่ง)	พื้นที่ที่พบแหล่งทำรัง			จำนวน รัง	ความแตกต่าง ระหว่าง จำนวนรัง	% การเพิ่ม-ลด ประชากร	หมายเหตุ
		จังหวัด	อำเภอ	ตำบล				
2512/1969	1	1	1	1	6,585		-	บุบผา,2541
2522/1979	2	2	2	2	13,013	6,428	97.62*	บุบผา,2541
2523/1980	2	2	2	2	12,056	-957	-7.35	บุบผา,2541
2524/2981	1	1	1	1	10,476	-1,580	-13.11	บุบผา,2541
2525/1982	1	1	1	1	13,210	2,734	26.10	บุบผา,2541
2526/1983	1	1	1	1	11,300	-1,910	-14.46	บุบผา,2541
2527/1984	2	2	2	2	16,806	5,506	48.73	บุบผา,2541
2528/1985	1	1	1	1	14,456	-2,350	-13.98	บุบผา,2541
2529/1986	1	1	1	1	8,581	-5,875	-40.64	บุบผา,2541
2530/1987	2	2	2	2	9,817	1,236	14.40	บุบผา,2541
2531/1988	2	2	2	2	10,252	435	4.43	บุบผา,2541
2532/1989	2	2	2	2	18,719	8,467	82.59	บุบผา,2541
2533/1990	2	2	2	2	16,811	-1,908	-10.19	บุบผา,2541
2534/1991	3	3	3	3	24,194	7,383	43.92	บุบผา,2541
2535/1992	3	3	3	3	14,843	-9,351	-38.65	บุบผา,2541
2536/1993	3	3	3	3	15,726	883	5.95	บุบผา,2541
2537/1994	3	3	3	3	12,707	-3,019	-19.20	บุบผา,2541
2538/1995	3	3	3	3	24,064	11,357	89.38	บุบผา,2541
2539/1996	3	3	3	3	26,135	2,071	8.61	บุบผา,2541
2540/1997	3	3	3	3	29,099	2,964	11.34	บุบผา,2541
2547/2004	20	7	14	18	86,641	57,542	197.75 **	มงคล,2554
2548/2005	23	8	14	21	78,363	-8,278	-9.55	มงคล,2554
2549/2006	22	8	16	21	86,989	8,626	11.01	มงคล,2554
2550/2007	22	7	14	21	87,326	337	0.39	มงคล,2554
2551/2008	24	10	20	24	21,531	-65,795	-75.34	มงคล,2554
2552/2009	32	12	23	32	48,248	26,717	124.09	มงคล,2554
2553/2010	31	12	26	31	44,791	-3,457	-7.17	มงคล,2554

* % การเพิ่ม-ลดของประชากร ระหว่างปี พ.ศ. 2512 กับ ปี พ.ศ. 2522

** % การเพิ่ม-ลดของประชากร ระหว่างปี พ.ศ. 2540 กับ ปี พ.ศ. 2547

เอกสารอ้างอิง

- กลุ่มงานวิจัยสัตว์ป่า, 2549. สรุปผลการดำเนินงานการสำรวจและเฝ้าระวังการระบาดของโรคไข้หวัดนก
ในนกอพยพชนิดปีบบประมาณ พ.ศ. 2549. กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, กรุงเทพฯ.
รายงานการวิจัย. 35 น.
- ไกรรัตน์ เอี่ยมอำไพ. 2551. การศึกษาประชากร การเคลื่อนย้าย และนิเวศการกินอาหารของนกปากห่าง
(*Anastomus oscitans* (Boddaert)) ในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ . กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า
และพันธุ์พืช, กรุงเทพฯ. รายงานการวิจัย. 35 น.
- ดวงรัตน์ โพธิ์เที่ยง และวิยะดา แจ่มจำรูญ. 2552. การสำรวจและเฝ้าระวังการแพร่ระบาดของโรคไข้หวัดนกในนก
ธรรมชาติ ปีงบประมาณ พ.ศ. 2551. หน้า 165-177. ใน ผลงานวิจัย และรายงานความก้าวหน้างานวิจัย
ประจำปี 2551. กลุ่มงานวิจัยสัตว์ป่า สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช.
กรุงเทพฯ.
- ดวงรัตน์ โพธิ์เที่ยง. 2552. การสำรวจและเฝ้าระวังการแพร่ระบาดของโรคไข้หวัดนกในนกอพยพชนิดปีบบประมาณ
พ.ศ. 2552. หน้า 36-47. ใน ผลงานวิจัย และรายงานความก้าวหน้างานวิจัย ประจำปี 2552. กลุ่มงานวิจัย
สัตว์ป่า สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. กรุงเทพฯ.
- บุบผา อ่ำเกตุ. 2541. การศึกษาการเลือกที่ทำรังและสถานภาพของนกปากห่างในประเทศไทย.
ส่วนวิจัยสัตว์ป่า, สำนักวิชาการป่าไม้, กรมป่าไม้, กรุงเทพฯ. 28 น.
- มงคล ไชยภักดี. 2553 ก. นกปากห่างในประเทศไทย ควรได้รับการคุ้มครองต่อไปหรือไม่ ?
กลุ่มงานวิจัยสัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, กรุงเทพฯ. บทความ. 2 น.
- _____. 2553 ข. ประชากรและแหล่งทำรังวางไข่ของนกปากห่างในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและ
อ่างทอง. กลุ่มงานวิจัยสัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, กรุงเทพฯ. รายงาน
การวิจัย. 11 น.
- มงคล ,วัลยา และ ไกรรัตน์, 2552. รายงานเรื่องประชากร นกปากห่างในประเทศไทย. กลุ่มงานวิจัยสัตว์ป่า
กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, กรุงเทพฯ. เอกสารโรเนียว.
- โอภาส ขอบเขตต์. 2543. นกในเมืองไทย เล่ม 3. สารคดี, กรุงเทพฯ, 260 น.
- BirdLife International 2009. *Anastomus oscitans*. In: IUCN 2010. IUCN Red List of Threatened
Species. Version 2011.1.